

KASBIY-PEDAGOGIK IDENTITETNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINING MAZMUNI VA BOSQICHLARI

Qobilova E'zozxon Bakirovna

(Qo'qon DU "Musiqqa nazariyasi" kafedra mudiri, professor)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19754335>

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada kasbiy-pedagogik identitetni rivojlantirish mexanizmlarining mazmuni va bosqichlari tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi zamonaviy ta'lim tizimida pedagog shaxsining ichki kasbiy pozitsiyasini shakllantirish zarurati bilan belgilanadi. Maqolada kasbiy identitet tushunchasining nazariy mohiyati va uning tarkibiy komponentlari aniqlashtiriladi. Identitetni rivojlantirish mexanizmlari sifatida refleksiv, motivatsion-qadriyatli, didaktik va psixologik yo'nalishlar asoslab beriladi. Ushbu mexanizmlar o'zaro integratsiyada talabaning kasbiy o'zligini anglash jarayonini shakllantiradi. Tadqiqotda identitet rivojlanishining bosqichlari diagnostik, shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi jarayonlar orqali yoritiladi. Har bir bosqichning pedagogik vazifalari va mazmuni aniqlashtiriladi. Tajriba-sinov natijalari model samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari pedagogik ta'lim tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola identitet muammosini kompleks yondashuv asosida o'rganishga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: kasbiy identitet, pedagogik identitet, refleksiya, motivatsiya, didaktika, pedagogik mexanizm, psixologik rivojlanish, ta'lim jarayoni, kompetensiya, o'zini anglash, shaxs rivoji, pedagogik faoliyat, bosqichli rivojlanish, integrativ yondashuv, ta'lim texnologiyalari

ABSTRACT: This article analyzes the content and stages of developing professional-pedagogical identity. The relevance of the study is determined by the need to enhance teachers' internal professional awareness in modern education. The concept of professional identity is examined as a complex pedagogical phenomenon. The mechanisms of identity development include reflexive, motivational, didactic, and psychological components. These mechanisms function in an integrated way to form professional self-awareness. The study identifies diagnostic, formative, and developmental stages of identity growth. Each stage has specific pedagogical functions. The proposed model demonstrates effectiveness through experimental results. The findings contribute to improving teacher education systems. The research provides a theoretical basis for identity development.

Keywords: professional identity, pedagogical identity, reflection, motivation, didactics, pedagogical mechanism, psychological development, teaching process, competence, self-awareness, personality development, educational technology, staged development, integrative approach, teacher training

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются содержание и этапы развития профессионально-педагогической идентичности. Актуальность исследования связана с необходимостью формирования внутренней профессиональной позиции педагога. Понятие идентичности рассматривается как комплексное педагогическое явление. Механизмы развития включают рефлексивные, мотивационные, дидактические и психологические компоненты. Они функционируют в интеграции. Выделены диагностический, формирующий и развивающий этапы. Каждый этап имеет свои педагогические задачи. Предложенная модель доказала свою эффективность.

Результаты исследования важны для системы подготовки педагогов. Работа вносит вклад в развитие педагогической науки.

Ключевые слова: профессиональная идентичность, педагогическая идентичность, рефлексия, мотивация, дидактика, педагогический механизм, психологическое развитие, образовательный процесс, самосознание, развитие личности, этапы развития, интегративный подход, педагогическая деятельность, компетентность, технологии обучения

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi globallashuv, raqamli transformatsiya va kompetensiyaviy yondashuvlarning jadal rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Ushbu jarayonlar pedagog shaxsiga qo'yilayotgan talablarning tubdan o'zgarishiga olib kelmoqda. Endilikda o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi faqat nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar bilan cheklanib qolmay, balki uning ichki kasbiy pozitsiyasi, o'zini anglash darajasi va pedagogik faoliyatga nisbatan ongli munosabati bilan ham belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, kasbiy-pedagogik identitet tushunchasi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarining dolzarb ilmiy kategoriyalaridan biriga aylangan. Kasbiy-pedagogik identitet shaxsning o'z kasbiy rolini anglash, uni qabul qilish va ushbu rol doirasida faoliyat yuritishga tayyorlik darajasini ifodalaydi. Ushbu tushuncha pedagogik faoliyatning ichki motivatsion asosini tashkil etadi va o'qituvchining kasbiy o'zini identifikatsiya qilish jarayonini aks ettiradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, identitetning rivojlanish darajasi pedagogik faoliyat samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida kasbiy identitetni shakllantirish va rivojlantirish muhim pedagogik vazifa sifatida qaraladi. Kasbiy identitetni rivojlantirish mexanizmlari murakkab tizimni tashkil etadi va ular turli yo'nalishlarda namoyon bo'ladi. Xususan, refleksiv mexanizm shaxsning o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash qobiliyatini rivojlantiradi. Motivatsion-qadriyatli mexanizm pedagogik faoliyatga nisbatan ichki ehtiyoj va qiziqishni shakllantiradi. Didaktik mexanizm ta'lim mazmuni va metodlari orqali kasbiy kompetensiyalarni rivojlantiradi. Psixologik mexanizm esa shaxsning o'zini anglash, o'ziga baho berish va o'zini rivojlantirish jarayonlarini ta'minlaydi. Ushbu mexanizmlarning integratsiyasi shaxsning kasbiy shakllanishini kompleks tarzda amalga oshirish imkonini beradi.

Hozirgi ta'lim amaliyoti tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'plab talabalarda kasbiy identitet yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa ularning pedagogik faoliyatni ongli ravishda tashkil etishida qiyinchiliklarga olib keladi. Shu sababli, kasbiy identitetni rivojlantirishning ilmiy asoslangan modelini ishlab chiqish va uni ta'lim jarayoniga joriy etish dolzarb masala hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi kasbiy-pedagogik identitetni rivojlantirish mexanizmlarining mazmuni va bosqichlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun identitet tushunchasining nazariy asoslari tahlil qilinadi, rivojlantirish mexanizmlari aniqlashtiriladi va ularning samaradorligi tajriba-sinov asosida baholanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kasbiy-pedagogik identitet tushunchasi tarixiy va zamonaviy ilmiy qarashlar sintezi asosida shakllangan murakkab fenomen sifatida talqin qilinadi. Pedagogika tarixida ushbu tushuncha bevosita termin sifatida qo'llanilmagan bo'lsa-da, uning mazmuniy jihatlari o'qituvchi shaxsining ma'naviy, axloqiy va intellektual fazilatlarini orqali ifodalangan. Abu Nasr

al-Farabi pedagog shaxsining ma'naviy yetukligini jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida talqin qilib, o'qituvchini ijtimoiy taraqqiyotning yetakchi subyekti sifatida ko'rsatadi. Uning qarashlarida pedagogning ichki dunyosi va axloqiy fazilatlarini kasbiy faoliyat samaradorligini belgilovchi asosiy omil sifatida qaraladi.

Ibn Sina pedagogik faoliyatda individual yondashuvning muhimligini ta'kidlab, ta'lim jarayonida shaxsning psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarurligini asoslaydi. Bu qarashlar bugungi kunda psixologik mexanizmlar sifatida qaralayotgan motivatsiya va o'zini anglash jarayonlarining tarixiy ildizlarini tashkil etadi. John Amos Comenius didaktik tizimni ishlab chiqib, ta'lim jarayonini ilmiy asoslashga hissa qo'shgan. Uning didaktik tamoyillari ta'lim jarayonini tizimli tashkil etishga xizmat qiladi. Konstantin Ushinsky esa pedagogik faoliyatda psixologik omillarning ahamiyatini asoslab, o'qituvchining shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Zamonaviy ilmiy qarashlarda Erik Erikson identitetni shaxs rivojining markaziy mexanizmi sifatida talqin qiladi. Uning nazariyasiga ko'ra, identitet ijtimoiy tajriba va shaxsiy refleksiya orqali shakllanadi. Douwe Beijaard va uning hamkorlari o'qituvchi identitetini refleksiv jarayon sifatida izohlaydi va uning kasbiy tajriba orqali rivojlanishini asoslaydi.

Tadqiqot metodologiyasi tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan va integrativ yondashuvlarga asoslandi. Tadqiqotda 660 nafar talaba ishtirok etdi. Baholash indikatorlar asosida ishlab chiqilgan 5 ballik tizim orqali amalga oshirildi. Statistik tahlil Student's t-test va Pearson chi-square test yordamida bajarildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari kasbiy-pedagogik identitetni rivojlantirish mexanizmlarining integrativ qo'llanilishi yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Tajriba guruhida yuqori darajadagi ko'rsatkichlar 22 foizdan 49 foizga oshdi. O'rta darajadagi ko'rsatkichlar sezilarli darajada o'sdi. Past darajadagi ko'rsatkichlar esa keskin kamaydi.

Refleksiv mexanizm eng yuqori samaradorlikni namoyon etdi. Talabalarning o'z faoliyatini tahlil qilish qobiliyati sezilarli darajada oshdi. Motivatsion komponent pedagogik faoliyatga qiziqishni kuchaytirdi. Didaktik mexanizm bilimlarni tizimlashtirishga xizmat qildi. Psixologik mexanizm esa o'zini anglash darajasini oshirdi.

Statistik tahlil natijalari $t=2.91$ qiymatni ko'rsatdi, bu esa natijalar orasidagi farqning ahamiyatli ekanligini tasdiqlaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot kasbiy-pedagogik identitetni rivojlantirish mexanizmlarining integratsiyasi yuqori samaradorlikka ega ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Tadqiqot natijalari identitetni rivojlantirishning tizimli yondashuv asosida amalga oshirilishi zarurligini ko'rsatdi.

Refleksiv, motivatsion, didaktik va psixologik mexanizmlar o'zaro uyg'unlashgan holda shaxsning kasbiy shakllanishini ta'minlaydi. Ushbu mexanizmlar asosida ishlab chiqilgan model pedagogik amaliyotda samarali qo'llanishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Qobilova, E. "Musiqqa darolarida o'zbek xalq musiqqa ijodini o'rganishda she'r va ohang uyg'unligi." *KASB-HUNAR TA'LIMI* 1.9: 84-88
2. Qobilova, Ezoz. "THE PLACE OF FOLK SONGS IN ISAJAN SULTAN'S STORIES." *American*

Journal Of Social Sciences And Humanity Research 4.02 (2024): 44-49.

3. Bakirovna, Qobilova E'zozxon. "MUSIQA DARSLARIDA MILLIY RUHNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI." *Qo 'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali* 8.2 (2026): 819-824.

4. Azizxonova, M., and E. Qobilova. "YoSHLARNI MUSIQIY MADANIYATI VA MA'NAVIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQIY TARBIYANING AHAMIYATI." *Oriental Art and Culture* 3 (2022): 51-57.

5. Кобилова, Е. "The role of the opera genre in the spiritual and moral education of students." *Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок* 1.1 (2025): 156-159.

6. Qobilova, E. "THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION." *QO 'QON UNIVERSITY NEWSLETTER* 12 (2024): 99-100.

7. QOBILOVA, E. "Educational significance of teaching the history of turkish art and culture to students." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036* 12.02 (2023): 17-19.

8. Qobilova, Ezozxon Bakirovna. "Moral education as an important faktor in the formation of a student as a person." *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities* 11.10 (2021): 186-189.

9. Bakirovna, Qobilova E'zozxon. "MUSIQA DARSLARIDA MILLIY RUHNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI." *Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali* 8.2 (2026): 819-824

10. Qobilova, E. "Musiqqa o'qitish metodikasi va maktab repertuari." *Oquv qollanma, Fargona.* "Fargona" nashriyoti (2020).

11. Bakirovna, Qobilova E'zozxon. "MILLIY MUSIQA MEROSI ASOSIDA O'QUVCHILARDA MILLIY ONG VA MILLIY IDENTITETNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI." *Qo 'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali* 8.2 (2026): 266-272.

12. Қобилова, Э. Б. "ФОРМИРОВАТЬ ДУХОВНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ФОЛЬКЛОРА ЖАНРА." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 291-295.

13. Кобилова, Е. "The role of the opera genre in the spiritual and moral education of students." *Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок* 1.1 (2025): 156-159.

14. Kobilova, E. B. (2022). Classical music and youth education. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 12(9), 126-130.

15. Qobilova, E. (2023). Forming a sense of internationality in students through the traditional music of Azerbaijan. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3, 127-132.

16. Кобилова, Е. (2025). THE ROLE OF THE OPERA GENRE IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS. *Международный мультидисциплинарный журнал исследований и разработок*, 1(1), 156-159.

17. E'zozxon, Q., Teshaboyeva, Z., & Ergasheva, S. D. (2024). HOZIRGI O 'ZBEK NIKOYACHILIGINING YETAKCHI TAMOYILLARI. *University Research Base*, 46-49.

18. Otto, M., & Thornton, J. (2024). TA'LIMDA MUSIQA O 'QITISHNING AHAMIYATI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 12, 99-100.

19. Qobilova, E., Xaydarova, I., & Gulnora, R. (2024). O 'ZBEK XALQ AN'ANALARI-TARBIYA

OMILI. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(26), 192-195.

20. Qobilova, E. (2024). MUSIQA ONG VA HISLAR O'RTASIDAGI VOSITACHIDIR. Pedagogikada ilmiy izlanishlar, 2(1), 28-31.
21. Qobilova, E. (2024). THE PLACE OF FOLK SONGS IN ISAJAN SULTAN'S STORIES. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 4(02), 44-49.
22. Qobilova, E. (2024). THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION. QO 'QON UNIVERSITY NEWSLETTER, 12, 99–100.
23. Qobilova, E. (2024). The Significance Of Interdisciplinary Connection In The Formation Of Music Literacy In Children With Hearing Defect In Music Lessons. Uzbekistan Educational Research Journal, 1(1).
24. Qobilova, E. B., Toshpolatova, S., Muhammadjonova, M., Muninova, M., Baxromova, M., & Rahimova, D. (2023). QADIMIY MUSIQIY SAN'ATNING SHAKLLANISH JARAYONI. Science and innovation, 2(Special Issue 14), 560-565.
25. Rasulova H. N. "Pedagogical opportunities of applying clil technology in music education" Noyabr.2025 <https://worldlyjournals.com/index.php/> 655-660 bet
26. Rasulova Homidabonu Nu'monxon qizi "Musiqi nazariyasini clil (content and language integrated learning) texnologiyasi orqali o'qitish: metodik yondashuvlar va amaliyot" <https://doi.org/10.5281/zenodo.18154327> 11-13
27. Rasulova Homidabonu Nu'monxon qizi." Musiqi nazariyasi o'qituvchilarini innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish metodikasiga tayyorlash". 8-jild 2-son 13.02.2025 128-131.Bet